

Воскресіння єднає серця

12 квітня 2026 року православний світ відзначив Великдень. У Словаччині це свято стало не лише релігійною урочистістю, а й символом глибокої солідарності між місцевими громадами і тисячами українців, які знайшли тут прихисток.

Цьогорічна Пасхальна ніч у словацьких містах була особливою. Попри те, що державні великодні свята в країні завершилися тижнем раніше, 12 квітня храми в багатьох містах і селах Словаччини були переповнені вірянами. Спільна молитва об'єднала жителів Словаччини

крили двері для українських біженців, допомагаючи їм відчувати тепло рідного свята.

Великдень без кордонів

Подібна картина була у Братиславі. Не залишилися осторонь і громади в Жиліні, Трнаві, Комарні, інших містах Словач-

Богослужіння з нагоди Світлого Христового Воскресіння за юліанським календарем у православному кафедральному соборі Пряшева очолив Блаженніший Ростислав, Архієпископ Пряшівський, Митрополит Чеських земель і Словаччини. Предстоятель освятив сотні великодніх кошиків вірян

та українців, які знайшли тут прихисток перед російською агресією.

Духовні центри єднання

Центром святкування традиційно вважають схід країни, де проживає найбільше місцевих русинів-українців. У Пряшеві, у величній атмосфері кафедрального православного собору, сотні людей зібралися опівночі на молитви, які кульмінували у неділю ще далеко перед світанком святковою літургією. Поруч із місцевими жителями молилися українські родини, для багатьох із яких це вже п'ята Пасха далеко від дому.

Схожа картина спостерігалася в Кошицях, Свиднику, Меджилабірцях, Снині. У цих регіонах, де православні традиції живуть століттями, місцеві парафії від-

чини.

Головним символом свята стало освячення пасок. Кошки, прикрашені вишитими рушниками, синьо-жовтими стрічками та весняними квітами, стояли довгими рядами довкола храмів. Люди ділилися один з одним не лише всепереможним великоднім вітанням *Христос Воскрес!* – *Воістину Воскрес!*, а й словами солідарності і підтримки.

Великдень за юліанським календарем у світі

Великдень святкують переважно країни з великою православною громадою – Україна, Греція, Грузія, Сербія, Румунія та Болгарія, Кіпр, Ефіопія та Єгипет (копти), Молдова, Білорусь, Росія, Казахстан, Чорногорія, Північна Македонія та громади в Боснії і Герцеговині. -мі-

П'ятий Великдень у полум'ї війни

Попри п'яту весну в камуфляжі, український Великдень залишається святом невичерпної надії. У кожному освяченому кошику, у кожній запаленій свічці та в кожному щирому «Христос Воскрес!» звучить віра в те, що за кожною Голгофою обов'язково приходить Воскресіння.

Ця глибока релігійність українців сьогодні – це не втеча від реальності, а надлюдська сила жити, творити й любити всупереч усьому. Життєствердне начало свята найкраще підсумував у своєму зверненні у великодній ранок 12 квітня 2026 р. президент України Володимир Зеленський:

«Сьогодні ми доводимо: життя сильніше за смерть. П'ять років війни не загасили світло в наших душах. Наші молитви гучніші за сирени, а наша віра міцніша за будь-яку

В Братиславі звучали у віршах та піснях невмирущі слова Тараса Шевченка

15 квітня у Будинку культури «Ружінов» у Братиславі відбувся поетично-музичний концерт Музично-драматичного ансамблю імені Тараса Шевченка. Колектив вітав повний зал глядачів програмою, присвяченою 212-й річниці від дня народження та 165-м роковинам смерті Великого Кобзаря.

Почесними гостями програми стали Надзвичайний і Повноважний Посол України в Словацькій Республіці Мирослав Кастрян та співробітники українського диппредставництва.

Програма вечора була насичена візуальними елементами: глядачі переглянули спеціально підготовлений відеосюжет про ключові та маловідомі факти з біографії Тараса Шевченка. Крім того, гості мали рідкісну нагоду ознайомитися з унікальною виставкою репродукцій портретів авторства самого Кобзаря, що розкрили його багатогранний талант як художника.

Навряд чи знайдеться у світі українець, який не знав би постаті Тараса Шевченка чи не пам'ятав би бодай рядка з його поезії. Живим підтвердженням цього став виступ вихованців Української недільної школи в Братиславі (керівник — Марія Рибак). Діти натхненно декламували вірші Кобзаря, продемонструвавши глибоку шану до рідного слова.

Сценарій концерту зробив особливий акцент на постаті Кобзаря як пророка, чії слова щодо стосунків з Росією вияви-

лися вражаюче точними. Більш чий виступ став яскравим доповненням вечора. Виконання

безмежна любов до Батьківщини – усе, про що писав Шевченко, сьогодні кожен українець відчуває на власному досвіді. Найбільше Тарас Григорович боявся, що Україну «присплять лукаві». Проте українці не сплять: вони борються, а ми разом з ними розділяємо біль кожного міста, кожної родини та кожної дитини.

Саме ця «неспляча» совість і свята небайдужість роблять наш народ непереможним. Шевченковий заклик «Борітеся – поборете!» сьогодні лунає кризь гуркіт гармат. Якби поет жив у наші дні, він неодмінно пишався б українцями, які непохитно захищають незалежність, часто – з його пророчими словами на вустах. Пам'ять усіх жертв цієї жорстокої війни присутні вшанували хвилиною мовчання.

Потужну спадщину Кобзаря зворушливо підкреслили артисти, представивши поезію Шевченка у музичному обрамленні. Адже коли слово поєднується з мелодією, виникає особлива синергія – справжній «емоційний допінг», завдяки якому поетичні рядки проникають у саме серце слухача. Це майстерно продемонстрували солісти Музично-драматичного ансамблю: Валерія Домінікова, Александра Мікушова, Мартін Мікуш та Микола Ердик.

У програмі також взяла участь талановита 13-річна українська співачка Катерина Кравченко,

солістів супроводжував професійний музичний склад: Ленка Сенковічова (гітара), Бранко Ладіч (рояль) та Раймунд Каконі (ударні, акордеон).

Кульмінацією вечора став виступ хору ансамблю під керівництвом диригентки Анни Маслюкової. Фінальний акорд – емоційне виконання знаменитого «Заповіту» – нікого не залишив байдужим.

Про високий художній рівень та глибокий зміст програми найкраще свідчать слова Надзвичайного і Повноважного Посла України пана Мирослава Кастряна: «На концерті прозвучали твори, які й сьогодні відгукуються з особливою силою – про свободу, гідність і любов до Батьківщини. Такі події не лише зберігають культурну спадщину, а й об'єднують українську громаду у Словаччині довкола спільних цінностей та створюють простір, де слово Шевченка звучить особливо потужно».

М. К.

З нагоди Великодня за східним обрядом українська громада Пряшева зібралася в неділю, 12 квітня, на Боркуті. Святковий настрій підтримав отець Пантелеймон Герберій, який пригостив усіх присутніх традиційним козацьким кулішем власного приготування.

У Пряшеві лунала ЛЕСИНА ПІСНЯ

Минуло 155 років від дня народження видатної української поетеси, перекладачки та культурної діячки Лариси Петрівни Косач, відомої під псевдонімом Леся Українка. З цієї нагоди Регіональна рада СРУСР в Пряшеві у межах проєктів, фінансованих Фондом підтримки культури національних меншин, підготувала тематичну програму «Лесина пісня».

Модератор програми Ева Олар познайомила присутніх з життям і творчістю Лесі Українки.

Щороку Союз русинів-українців СР організовує серію програм «Наша думка, наша пісня...», мета яких – знайти відвідувачів Словацько-українського культурного та інформаційного центру в Пряшеві з величними постатями української культури. Мистецький вечір відбувся 8 квітня 2026 року. Почесним гостем став Генеральний консул України в Пряшеві **Володимир Камарчук**. Привітав присутніх та окреслив тематику зустрічі голова ЦР СРУСР **Павло Богдан**.

Автором сценарію виступив **Віктор Гащак**, колишній музичний редактор національно-етнічних програм Словацького радіо. Він майстерно розкрив життєвий і творчий шлях Лесі Українки, починаючи з її дитинства. Майбуття поетеси народилася 13 (25) лютого 1871 року в місті Новоград-Волинський у родині високоосвічених інтелігентів. Її мати – відома письменниця Ольга Драгоманова-Косач (Олена Пчілка), батько Петро Косач – великий шанувальник літератури й живопису, а дядько Михайло Драгоманов – видатний учений і громадський діяч, який співпрацював з Іваном Франком.

Глядачі дізналися про нелегку долю мисткині. Попри те, що в сім'ї були ідеальні умови для розвитку таланту (Леся почала читати в чотирі роки, а писати вірші – у дев'ять), її життя було сповнене боротьби. Саме в дитячі роки з'явився і її славетний псевдонім. Окрім літерату-

ри, Леся захоплювалася малюванням (навчалася в Київській рисувальній школі) та вивчала іноземні мови, що дозволило їй перекладати світову класику: Гоголя, Міцкевича, Гейне, Гюго, Шекспіра, Байрона та Гомера.

На жаль, життя видатної українки було позначене важкою недугою – туберкульозом кісток, а згодом і нирок. Пошуки лікування змушували її подорожувати Європою та містами тогочасної імперії, що, попри фізичні страждання, неабияк збагатили її світогляд. Життя поетеси обірвалося 1 серпня 1913 року в грузинському місті Сурамі. Їй було лише 42 роки, але її «пісня» продовжує лунати крізь століття.

Програма вразила розмаїттям музичних барв: у Центрі звучали репродуковані записи пісень на слова поетеси у виконанні відомих українських артистів. Слухачів зачарувала солістка капели «Трембіта» **Тетяна Ціхоцька** з композицією «Веснянка». Глибоко та проникливо прозвучав «Сон» у виконанні ду-

Своїм виступом усіх зачарувала актриса **Евеліна Гваті**.

ету «Почайна», а сучасне бачення творчості Лесі Українки представили **Артем Пивоваров** та **Оля Полякова** з піснею «Тішся, дитино».

Також гості програми мали змогу насолодитися виступом зразкового ансамблю «Дударик» із Волині («Вечірня година»), співом **Оксани Мухи** («Ой вишеньки-черешеньки»), Львівського театру імені Лесі Українки («Тихо») та легендарного дуєту **сестер Тельнюк** («Досадонька»). Сучасне музичне аранжування ще раз довело: поезія Лесі Українки

не старіє, а набуває нових актуальних значень.

Особливий настрій створили юні декламатори театру поезії «Хамелон» під керівництвом **Олени Крав-**

На програму «Лесина пісня» завітав і новий Генеральний консул України у СР **Володимир Камарчук**.

ченко. На сцені ожили безсмертні рядки:

- «Конвалія» у виконанні **Олени Чернозуб**;
- «Скрізь плач, і стогін, і ридання» у читанні **Ростислава Ліпіна**;
- «Як дитиною, було...» у виконанні **Насті Кузнецової**;
- «Хто вам сказав, що я слабка?» у прочитанні **Софії Семенової**.

Перлиною вечора став виступ **Евеліни Гваті** – актриси, яка, як і Леся Українка, походить з Новограда-Волинського. Уже багато років пані Евеліна проживає у Словаччині, активно співпрацюючи зі СРУСР у Бардіїві та Пряшеві. Її майстерне виконання поезій «Стояла я і слухала весну» та «І все-таки до тебе думка лине...», а також авторська інсценізація уривку з драми-феєрії «Лісова пісня», викликали шире захоплення публіки.

Доповненням до творчої атмосфери стала виставка репродукцій ілюстрацій українських художників до творів поетеси. Окрім того, відвідувачі могли ознайомитися з унікальним 14-томним зібранням праць Лесі Українки, що зберігається у книжковому фонді СРУСР.

Е. О., Фото Івана Яцканина.

МИХАЙЛО СЕМЕНКО – літературний бунтівник

Одним з напрямків авангардизму 20 століття був футуризм, який відкидав доти діючі культурні та художні вартості. Його метою було наблизити модерну епоху. Футуризм був популярним в Італії та Росії. В українській літературі футуризм пов'язаний передовсім з іменем Михайла Семенка (на фото).

А чи знав словацький читач щось про український футуризм? Не знав. Але доходить до зміни. На днях Спілка українських письменників Словачини видала словацькою мовою вибране поезії М. Семенка – **Mychajl Semenka: Husle som včera roztrieskal** у перекладі Мар'яна Гевеші та післямовою Івана Яцканина.

Український авангард пробивав собі шлях в українському літературному просторі у перших десятиріччях ХХ століття, та й то дуже важко, зокрема із-за сильно вкоріненого літературного традиціоналізму.

Найвиразнішим та водночас найзагадковішим учасником українського літературного процесу був Михайло (Михайль) Семенко (1892-1937). Хто ж такий Михайло Семенко? Він був поетом і теорети-

ком українського футуризму, але і трагічною і незвичайно виразною постаттю українського авангарду. По праву його називають «*батьком українського футуризму*». Футуристичний етап творчого

розвитку Михайла Семенка розпочинається у 1914 році у його маніфестах та передмовах до збірок «Дерзання» і «Кверофутуризм», в яких заперечує попередній художній досвід. Йдеться і про деканонізацію будь-якого літературного авторитету. Семенко у своїх маніфестах твердить, що мистецтво не може існувати і продовжувати у своїй колишній подобі. Тодішня ідеологія не сприйняла футуризм. З появою соціалістичного реалізму футуризм повинен відійти у забуття... Класова боротьба перейшла з політичної платформи й у сферу культури. Найбільшою мірою вона доторкнулася саме українських письменників. У 1933 р. багато з них було ув'язнено.

У 1937 році в Києві відбувся творчий вечір Михайла Семенка. На три дні пізніше і він попав у в'язницю. 24 жовтня 1937 р. Михайла Семенка було застрелено. Першому українському футуристу було лише 45 років. (ія)

КАЛЕНДАР

1.5.1916 р. – народився в Габурі Меджилабірського округу громадсько-політичний діяч Степан Штенюк (110). Помер 17.12.1984 р.

5.5.1836 р. – народився український письменник Сидір Воробкевич (190). Помер 19.9.1903 р.

5.5.1846 р. – народився польський письменник Генрик Сенкевич (180). Помер 15.11.1916 р.

9.5.1871 р. – народився український фольклорист, етнограф Володимир Гнатюк (155). Помер 6.10.1926 р.

10.5.1936 р. – засновано Російську гімназію в Пряшеві (90).

13.5.1921 р. – народився у Хмельовій Бардіївського округу колишній актор Українського національного театру в Пряшеві Йосиф Корба (105). Помер 2.11.1988 р.

14.5.1871 р. – народився український письменник Василь Стефаник (155). Помер 7.12.1936 р.

16.5.1881 р. – народився в Списській Новій Весі словацький художник Ернест Ракоші (145). Помер 15.6.1973 р.

19.5.1926 р. – народився в Меджилабірцях колишній перший секретар ЦК КСУТ Михайло Фецирка (100).

Помер 8.7.1971 р.

21.5.1886 р. – народився чеський письменник, філолог, педагог, дослідник історії культури закарпатських українців Франтішек Тіхий (140). Помер 4.4.1968 р.

23.5.1876 р. – помер словацький поет Янко Краль (150). Народився 24.4.1922 р.

23.5.1991 р. – помер правник, громадсько-культурний діяч Павло Нірода (35). Народився 9.10.1913 р. в Синевирі на Закарпатті.

26.5.1931 р. – народився в Турі Пасіці на Закарпатті педагог, академічний художник Іван Шафранко (95). Помер 1.1.2020 р. в Пряшеві.

28.5.1916 р. – помер український письменник, вчений, громадський діяч Іван Франко (110). Народився 27.8.1856 р.

29.5.1921 р. – народився у Хмельовій Бардіївського округу педагог Павло Капішовський (105). Помер 5.8.1985 р.

29.5.1991 р. – помер педагог, громадсько-політичний діяч Василь Скрип (35). Народився 15.1.1927 р. у Вишній Яблінці Гуменського округу.

ХОРВАТІЯ. У Музеї війни за незалежність у Карловаці (Muzej Domovinskog rata Karlovac - Turanj) відбулося урочисте відкриття виставки «Кольори війни і надії: малюнки пораненого дитинства». Експозиція презентує щирий і болісний погляд українських дітей на події в їхній країні, поєднуючи творчість із символами воєнних руйнувань.

ПОЛЬЩА. У Варшаві на Мокотовському полі 12 квітня відбулося українське весняне свято – гаївки, організоване громадською ініціативою «Євромайдан-Варшава».

НІМЕЧЧИНА. Україна та ФРН домовилися про проведення спільного року культури у 2027-2028 роках.

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ. У лондонській галереї Lambeth Archives за підтримки посольства України у Великій Британії презентували унікальний мистецький проєкт **Voices From Ukraine** («Голоси з України»).

ІТАЛІЯ. У неділю, 19 квітня, в італійському Мілані відбу-

лась масштабна культурна подія – фестиваль «Танцювальна весна». Програма, яку організувала асоціація «Берегиня» (Associazione Berehynia), покликана популяризувати українські традиції та об'єднати громаду через мистецтво.

НОВИНИ КУЛЬТУРИ

УКРАЇНА. Віцепрем'єр-міністерка з гуманітарної політики – міністерка культури України Тетяна Бережна презентувала державну програму підтримки культурного продукту «Тисячovesna» під час зустрічі з представниками кіноіндустрії.

НІДЕРЛАНДИ. Українська активістка та депутатка міської ради нідерландського міста Дордрехт Віта Коваленко написала книгу нідерландською мовою про війну в Україні та російську пропаганду «Правда під обстрілом».

БРАЗИЛІЯ. Україна та бразильський штат Санта-Катаріна запланували провести спеціальну програму з нагоди 135-річчя з початку переселення українців до Бразилії. Відповідні домовленості були досягнуті під час робочого візиту до регіону тимчасово повіреного Олега Влащенко та радника з економічних питань Андрія Бороденкова.

ОАЕ. В Об'єднаних Арабських Еміратах – в Дубаї та Абу-Дабі – попри атаки з боку Ірану відбулася серія майстер-класів із традиційного писанкарства «Українська писанка: символ життя та надії».

ФРАНЦІЯ. У Франції відбувся Український тиждень – серія академічних та меморіальних подій у низці університетів, організована Глобальною коаліцією українських студій (ГКУС), у межах якої розвивається довгострокова співпраця з французькими університетами та просуваються українські й кримськотатарські студії у Франції.

www.ukrinform.ua/tag-kultura

Розспівалася Маковиця

З приходом весни на душі стає світліше. Природа оживає, а разом із нею тягнеться до пісні й людська душа. Розспівалася і наша Маковиця: у регіонах розпочалися концерти 52-го огляду народної пісні «Маковицька струна», які традиційно організовує Союз русинів-українців Словачької Республіки.

У понеділок, 20 квітня 2026 року, залу Театру ім. О. Духновича в Пряшеві наповнили мелодії першого конкурсного огляду. Цьогоріч на сцену вийшли виконавці всіх трьох вікових категорій – від наймолодших школярів до поважних учасників, яким уже за вісімдесят. Гідна поваги щира охота кожного співака винести на розсуд глядача саме ту пісню, що змалечку звучала в рідному домі, пісню, яка стала близькою серцю.

Окремої подяки заслуговують наставники – вчителі, вихователі та музиканти. Завдяки їхній кропіткій праці наймолодші учасники не просто вивчають тексти, а вчаться відчувати глибину слова, особливості діалекту та емоційне забарвлення – від нестримних

веселощів до тихої журби. Усе це розмаїття зливається в єдину музичну ріку, що живиться традиціями різних регіонів.

У Пряшеві на сцені змінювали один одного солісти та дуети, дівчата та чоловіки. Виступи звучали як а-капела, так і в супроводі інструменталістів. Виконавську майстерність оцінювало професійне журі у складі Віктора Гащак, Анни Порач та Івети Світок. Хоча зі сцени лунали як відомі народні пісні, так і авторські твори, публіка не шкодувала щирих оплесків для кожного виконавця.

Справжнім подарунком для глядачів став виступ відомої співачки, солістки Анни Порач. У супроводі Ігоря Крети вона зачарувала залу своїм характерним виконанням

та неповторним діалектом рідного села Київ.

Підсумки конкурсного дня оголосив голова журі Віктор Гащак.

В огляді взяло участь 16 співачок і співаків – 9 солістів, 2 дуети і одне тріо. Прозвучали 22 пісні.

До так званого «Золотого пасма», тобто до участі в центральному огляді «Маковицької струни» у Бардієві та Пряшеві поступили:

Солісти: Моніка Дюрціова з Брезовиці, Емма Бірошова з Пряшева та Петро Бегені з Пряшева.

Дует: Радован Шашала з Пряшева та Радован Дзіак із Жатковець

Тріо: Нікола Канцірова, Наталія Юрашкова і Тамара Чехова (всі зі Сабинова)

Є. О.

Фото Ладислава Цупера.

«Маковицька струна» - місток до виховання талановитої молоді

«Маковицька струна» є важливим містком до виховання талановитої молоді русинів-українців Словаччини. Це - престижний фестиваль виконавців народних і авторських пісень русинів-українців Словаччини. Його роль у вихованні молоді є багатогранною.

Пісенний огляд стимулює молоді до вивчення та виконання народних пісень, а також до створення авторських композицій на їхній основі. Це допомагає зберегти та популяризувати унікальну мовну та музичну культуру.

Конкурсний формат дає можливість молодим виконавцям продемонструвати свої здібності перед широкою публікою та професійним журі. Це заохочує їх до вдосконалення вокальної майстерності та артистизму.

Участь у фестивалі сприяє формуванню почуття спільноти серед молоді, об'єднуючи їх навколо спільних культурних цінностей.

Для багатьох молодих талантів «Маковицька струна» може стати стартовим майданчиком для подальшої музичної кар'єри, відкриваючи шлях до співпраці з му-

зичними колективами та професійними установами.

Огляд народних пісень було засновано у 1973 році в місті Бардіїв. Огляд сфокусований так, аби привертати увагу не лише до виконавців, а й до творчого доробку русинів-українців у Словаччині. Отже, огляд є не лише культурною подією, а й дієвим інструментом для пошуку, підтримки та розвитку вокальних талантів серед молоді, зміцнюючи їхній зв'язок зі своїм корінням.

Щорічно в шести регіональних оглядах бере участь близько 200 співаків, з яких приблизно 45 поступають на центральний огляд в Бардієві. Репертуар архівується звуком і образом. Огляд сприяє збереженню пісенної традиції русинів-українців Пряшівщини.

-мі-

Ключові постаті та сцена історії

Ідейним натхненником церковного союзу був мукачівський єпископ **Василь Тарасович**, який підготував ґрунт для діалогу з Римом. Безпосередню реалізацію акту очолив єпископ **Петро Партеній**, а присягу від імені Католицької церкви прийняв егерський єпископ **Юрій Якушич**.

Подія відбулася в урочистій атмосфері: під готичним склепінням замкового храму священники у східних ризах виголосили присягу церковнослов'янською мовою.

Суть угоди: Три умови виживання

Духовенство погодилося на унію, висунувши три вимоги:

Збереження обряду: повна недоторканність візантійських традицій, календаря та богослужбової мови.

Канонічна автономія: право духовенства самостійно обирати свого єпископа.

Соціальна рівність: надання руським священникам прав і привілеїв латинського кліру, зокрема звільнення від принизливої феодальної повинності (панщини).

Аналіз наслідків: плюси та мінуси

Плюси (Здобутки):

Соціальний підйом: Вихід ду-

24 квітня 1646 року: як 63 священники змінили історію краю

(Минає 380 років з дня проголошення Ужгородської унії)

Ужгородська унія стала фундаментальним поворотом у долі Закарпаття. В ужгородській замковій церкві святого Юрія 63 православні священники Мукачівської єпархії підписали акт єднання з Католицькою церквою. Це був стратегічний компроміс, що дозволив зберегти візантійську традицію в греко-католицькій формі, отримавши юридичний захист і статус у межах Габсбурзької монархії.

Ховенства з-під кріпосної залежності створив передумови для формування національної інтелігенції.

Освітній прорив: Відкриття доступу до університетів Відня, Риму та Трнави сприяв розвитку книгодрукування та мережі парафіяльних шкіл.

Культурний захист: Унія стала бар'єром проти тотальної мадяризації, зберігши слов'янську ідентичність через мову проповіді та обряд.

Мінуси (Виклики):

Релігійний розкол: Акт спричинив болочий розкол у громадах, що подекуди вилився у відкриті конфлікти.

Адміністративна залежність: До 1771 року Мукачівська єпархія була змушена вести виснажливу боротьбу за незалежність від угорського егерського єпископа.

Латинізація: Постійна загроза поступового витіснення східних елементів обряду західними з боку державної влади та латинських структур.

Спротив та збереження православ'я: свідчення Корабинського

Впровадження унії не було миттєвим. Найдовше православ'я зберігалося на **Мараморціні** (до 1721 р.), де останньою фортецею «старої віри» став Угольський монастир та постать православного єпископа **Досифея (Феодоровича)**. Досифей, який титулувався архієпископом Марамороським, чинив активний духовний опір уніатам, за що згодом був ув'язнений австрійською владою у Хустському замку, де й помер у 1735 році.

Схожа ситуація спостерігалася і на **Пряшівщині**. Попри офіційне впровадження унії, значна

частина руських сіл десятиліттями залишалася «по суті православними». Зокрема, у відомому **«Географічно-історичному лексиконі Угорщини» (1786 р.)** словацького вченого **Яна Матєя Корабинського** зафіксовано, що значна частина руських громад Пряшівщини все ще ідентифікували себе як православні («неунірти») – (nicht unirte). Це свідчить про глибоку відданість селянства старій вірі та тривалість перехідного періоду.

Завершення інституційного оформлення

Важливим кроком до стабілізації став 1771 рік, коли завдяки імператриці **Марії Терезії** Мукачівська єпархія здобула повну самостійність. Розвиток греко-католицької церкви на західних землях краю призвів до того, що у **1818 році** була офіційно виділена окрема **Пряшівська єпархія**,

що завершило формування релігійної структури регіону.

Ужгородська унія була складним, часто драматичним компромісом. Вона стала інструментом виживання народу в умовах іноземного панування, поєднавши східну духовність із західною культурою.

Віднайдений оригінал акта Ужгородської унії

Довгий час вважалося, що оригінал акта Ужгородської унії 1646 року втрачено, і дослідники спиралися лише на пізніші копії та згадки.

У 2016 році греко-католицький священник і історик **Петер Штурак** виявив документ в архівах Пряшівської греко-католицької єпархії.

Це був не просто опис подій, а оригінальний протокол, що містив підписи **63 священників**.

Ця знахідка поставила крапку в суперечках про те, чи справді унія відбулася саме 24 квітня 1646 року в Ужгороді. Документ став юридичним підтвердженням заснування Мукачівської греко-католицької єпархії в тому вигляді, в якому ми її знаємо.

Цікаво, що документ знайшли майже через **370 років** після самої події.

-мі-

Сім десятиліть на варті пам'яті: Любовнянський музей святкує

Від королівської скарбниці до одного з найпопулярніших туристичних об'єктів країни – такий шлях пройшов Любовнянський музей у Старій Любовні за останні 70 років. Цього року замок та підзамковий скансен стають центром великих урочистостей, демонструючи багатство історії та культури регіону Спиш.

У 2026 році жителі Старої Любовні і всього Старолюбовнянського округу відзначають 70-річчя з дня заснування Любовнянського музею (1956–2026). Музей, основи діяльності якого закладено невеликою колекцією Андрія Чепішака, сьогодні є потужним науковим та туристичним центром, де історія оживає в кожній деталі.

Ювілейний рік: між історією та сучасністю

Головною подією в музеї стало відкриття відреставрованих військових казарм XVIII століття. Тепер відвідувачі можуть побачити не лише величні стіни, а й інтерактивні експозиції про побут замкового гарнізону. Незмінним символом музею залишаються копії польських коронаційних регалій, які нагадують про статус замку як надійного сховища королівських клейнодів у часи буремного XVII століття.

Скансен: Жива пам'ять народу

Особливою гордістю музею є скансен під замком. Його центральною пам'яткою є дерев'яна церква святого Архангела Михаїла з села Матисова (1833 р.), що вважається справжньою перлиною

дерев'яної архітектури. Розвиток цієї етнографічної частини музею був би неможливим без внеску місцевих інтелектуалів та дослідників. Важливу роль у збереженні духовної та пісенної спадщини регіону відіграв уродженець села Орябини, педагог та письменник Микола Шкурла (1921–1994). Його багаторічна праця зі збору фольклору та дослідження побуту русинів-українців допомогла наповнити скансен не лише архітектурою, а й живими історіями нашого народу.

Кульмінація свята: «Замок, одягнений у золото»

Ювілейна програма досягне свого піку 24–26 липня 2026 року. Протягом трьох днів Любовнянський замок зануриться в атмосферу минулого: лицарські турніри, виступи соколярів та фольклорних колективів наповнять простір стародавніми піснями та музикою.

«Наше завдання – робити історію цікавою та доступною для кожного», – наголошують у музеї. Ювілейний рік – це чудова нагода відвідати замок Любовнян та доторкнутися до вічності, яку тут старанно оберігають уже 70 років.

-мі-

Дослідження присутності українців-русинів на сході Словаччини часто нагадує складний ребус. Сучасні довідники зазвичай класифікують певні поселення як суто словацькі або з незначною часткою русинів, обходячи дані церковних джерел, метрик чи шематизмів.

Показовим є приклад села Гажин-над-Цірохою. У лексиконі географа Я. М. Корабинського (1786) воно вказане як руське (стор. 226). Шематизм 1844 року зазначає, що в материнській церкві в Гуменному та її філіях, зокрема в Гажині, богослужіння велися «слов'яно-русською мовою» (Lingva Slavo-Ruthenica, стор. 127). В «Географічному словнику Угорщини» Елека Феньеша (1851) Гажин описано як «руссько-словацьке село» (orosz-tót falu, т. I, стор. 94). Того ж року тут проживало 423 греко-католики, 150 римо-католиків, 10 юдеїв та 3 євангеліки.

Згідно з Шематизмом 1844 року, парафія східного обряду в Гуменному налічувала 1119 вірян. Окрім самого міста (260 осіб), до неї входили громади в Гажині (301), Каменіці-над-Цірохою (290), Лацківцях (163), Кудлівцях (60), Мислині (20), Брестові (10), Ясеніві (7), Завадці (5) та Коханівцях (3). Стосовно освіти дітей Шематизм зазначає, що її забезпечує церковна школа. В Гажині було 45 дітей, в Машківцях (19), Порубці (32), Штефанівцях (36), Валашківцях (6), Зубному (42). Загалом навчалось 180 дітей.

В сучасних історичних довідниках знаходимо дуже скромні відомості, що тут проживали колись русини, для означення яких нерідко використовувався термін *греко-католик*.

Історик Ф. Уличний відносить Гажин-над-Цірохою до найдавніших поселень регіону, зазначаючи, що люди жили тут ще з IX століття, періоду Великої Моравії. Станом на 1600 рік село налічувало дев'ять оподатковуваних кріпацьких дворів, а також будинок рихтаря (шолтиса).

Щодо будівництва місцевого храму св. Архангела Михаїла, в джерелах існують значні розбіжності. Деякі довідники вказують 1772 рік, проте Пам'ятковке управління Словацької Республіки припускає дату спорудження в 1786–1790 роки.

Перша згадка про село пов'язана з 1317 роком. Відомі такі історичні назви села: Hasynna (1451), Hassyn (1773), Nažín (1808), Malý Nažín (1920), Nažín nad Cirochou (1927); по-мадярськи Házina, Kiszegésény.

Село було частиною маєтку гуменського панства. У 1720 році в селі було 11 дворів, у 1787 році – 54 будинки та 430 жителів, у 1828 році – 77 будинків та 588 жителів. У XIX ст. в селі було збудовано цегельню.

Ф. Уличний описує драматичні сторінки в історії села. Близько 1623 року в Гажині залишалося лише три двори: два селянські господарства, що обробляли «півнадлі», та одна кузня. Селяни були зобов'язані сплачувати щорічний чинш

Сторінки минулого (153)

ГАЖИН-НАД-ЦІРОХОЮ – NAŽÍN NAD CIROCHOU (окр. Гуменне)

землевласникам. На початку XVIII століття через масову втечу або вимирання населення Гажин фактично припинив існування – станом на 1715 рік село було безлюдним.

Однак невдовзі нові поселенці відродили Гажин: уже в 1720 році тут зафіксовано одинадцять селянських дворів. Історик не зазначає походження нових жителів, проте наголошує на тяглоті релігійної традиції – як і їхні попередники, вони належали до церкви східного обряду.

Недавно оприлюднені протоколи візитації римо-католицьких єпископів XVIII–XIX ст. відкривають нові факти про розвиток Гажин-над-Цірохою, зокрема про історію місцевої греко-католицької громади та її храму.

Згідно з протоколом 1746 року, церква в селі була зведена ще у 1733 році без офіційного дозволу єпископа. Натомість документ 1815 року вказує іншу дату будівництва храму – 1795–1796 роки. У храмі зберігалися два дзвони, перенесені зі старої дерев'яної церкви східного обряду, яка раніше стояла на цьому ж місці. Протокол підтверджує, що первісно святиня належала греко-католикам, проте згодом занепала – частково через небачливість Йоана Ухалевица, парафіяльного священника з Клокочова.

Станом на 1815 рік церква мала два вітвари: головний був облаштований за східним каноном, а бічний – за латинським. Також у храмі був іконостас, а богослужбові книги, облачення та священне начиння були придбані зусиллями греко-католицької громади.

У заключній частині протоколу зазначається, що греко-католицький священник проводить служби кожної третьої неділі, на другий день Різдва та в інші свята.

Натомість за латинським обрядом на той час відзначали лише свято освячення вітвара.

Перші згадки про діяльність священників східного обряду в селі датуються 1669 та 1713 роками. Припускають, що раніше на місці теперішнього храму стояв дерев'яний, поруч якого був цвинтар. У вежі церкви зберігаються два дзвони, один із яких – менший за розміром, вилитий 1835 року – визнаний національною культурною пам'яткою. Більший дзвін (вагою 300 кг) був освячений у 1936 році єпископом-мучеником Павлом Петром Гойдичем. Щодо адміністративної приналежності, то з 1317 року і протягом усього XVII століття Гажин належав роду Другетів як частина Гуменського панства. В історії села зафіксовано пері-

оди впливу кальвінізму (XVII ст.), коли Гажин був філією реформатських громад у Михалівцях та Лучках.

Хоча сьогодні більшість жителів ідентифікують себе як словаки, руське коріння залишається важливою складовою самосвідомості певної частини місцевого населення. Протягом століть село перебувало на межі словацького та руського етнічних ареалів. Хоча за офіційними даними 2021 року лише близько 1% населення ідентифікували себе як українці/русини, історично цей відсоток був вищим, а культурна асиміляція (словакізація) тривала десятиліттями.

У багатьох парафіях Пряшівської митрополії, до складу якої входить Гажин-над-Цірохою, відбувся перехід на словацьку мову літургії. Це зумовлено кількома факторами. По-перше, більшість сучасних жителів села ідентифікують себе як словаки, вважаючи словацьку основною мовою побуту та молитви. По-друге, цьому сприяв активний процес перекладу літургійних текстів із церковнослов'янської на сучасну словацьку мову, що розпочався у 1990-х роках. Крім того, тривале співіснування греко-католицької та римо-католицької громад стимулювало культурний обмін, унаслідок чого греко-католицьке богослужіння за своєю мовною стилістикою наблизилося до загальнословацького контексту. Спільне проживання з римо-католиками (які завжди молилися латинською, а згодом словацькою) прискорило мовну асиміляцію греко-католиків.

Школи в Гажині і в навколишніх селах протягом XX століття були переважно словацькими, що витіснило руський діалект з ужитку молоді. Історичні дані свідчать про поступову зміну ідентичності жителів Гажин-над-Цірохою. Якщо раніше греко-католицька віра була прямим індикатором руського походження, то з часом мовна та національна асиміляція призвели до домінування словацької ідентичності. Дані переписів показують, як змінювалося самовизначення жителів: XVIII–XIX століття: населення Гажини було значно меншим (430 осіб у 1787 році, 588 осіб у 1828 році). У цей період греко-католицька громада була етнічно однорідною (русською). Перепис 1910 року (Угорське королівство): у цей час багато жителів Пряшівщини під тиском мадяризації або через культурну близькість до словаків почали вказувати «словацьку», частково «угорську» як рідну мову, хоча залишалися греко-католиками. Перша Чехословацька Республіка (1930): після 1918 року почався активний перехід на словацьку мову через освіту.

Сучасність (перепис 2021 року): сьогодні в Гажині проживає 677 осіб. З них понад 95% офіційно називають себе словаками, а кількість тих, хто вказує русинську або українську національність, становить лише близько 1%.

У 2010 році в селі було освячено новий римо-католицький костел святої Єлизавети Угорської.

Деякі дані про Гажин-над-Цірохою з переписів населення: 1880 – 417 жит., 381 слов., 9 мад., 18 нім., 1 чуж., 8 немовл., 157 р.-кат., 242 гр.-кат., 18 юд., 1890 – 424 жит., 400 слов., 24 мад., 175 р.-кат., 238 гр.-кат., 11 юд., 1900 – 432 жит., 406 слов., 13 мад., 11 нім., 3 інш., 157 р.-кат., 260 гр.-кат., 6 еванг. а.в., 1 реформ., 8 юд., 1910 – 413 жит., 383 слов., 24 мад., 4 нім., 2 інш., 173 р.-кат., 237 гр.-кат., 3 юд., 1921 – 421 жит., 359 чхсл., 58 руськ., 1 мад., 1 евр., 2 інш., 175 р.-кат., 235 гр.-кат., 6 реформ., 5 юд., 1930 – 422 жит., 365 чхсл., 5 руськ., 2 мад., 3 мад., 47 чуж., 188 р.-каб., 229 гр.-кат., 2 реформ., 3 юд., 2021 – 677 жит., 654 слов., 2 мад., 6 рус., 2 чеськ., 5 укр., 8 неств., 56 без віросп., 398 р.-кат., 1 еванг. а.в., 204 гр.-кат., 5 правосл., 2 інш., 11 неств.

У Гажині-над-Цірохою народився почесний греко-католицький єпископ Ян Баб'як (1953).

-мі-

Януш Острозький: останній князь польсько-українського порубіжжя

Сьогодні Зборівський замок (відомий також як Маковиця) переживає своє друге народження. Завдяки масштабним реставраційним роботам, які з 2010 року проводить громадське об'єднання «Порятунок Зборівського замку», колись занедбані руїни перетворилися на один із найцікавіших туристичних об'єктів Східної Словаччини. Відбудовані вежі та мурі знову нагадують про колишню велич Маковицького панства та одного з його володарів – князя Януша Острозького.

Між українським корінням та польською державою

Князь Януш Костянтинович Острозький (1554–1620) був наймогутнішим польсько-українським магнатом свого часу. Народившись у родині «некоронованого короля Русі» Василя-Костянтина Острозького, він став першим у роду, хто перейшов у католицизм (1579). Його блискуча кар'єра завершилася посадою краківського каштеляна – найвищим світським чином у Сенаті Речі Посполитої. Попри інтеграцію в польську еліту,

він залишався спадкоємцем руських князів, чий володіння не мали рівних.

Маковицьке панство: одруження та продаж маєтку

Важлива частина його життя пов'язана з Маковицьким панством. Ці землі Януш здобув завдяки одруженню зі своєю першою дружиною – угорською графинєю Зузанною Шереді. Свідченням їхнього панування є унікальний пам'ятник, що донині знаходиться неподалік Зборівського

замку поблизу Бардіївських Купелів. На цьому камінному монументі 1590 року викарбувані імена Януша та Зузанни – рідкісний приклад автентичного підпису українського князя «в камені» на теренах Європи.

Проте у 1601 році Януш прийняв стратегічне рішення та продав усе Маковицьке панство разом із замком за 80 000 золотих дукатів угорському магнату Жигмонду Ракоці.

Погляд крізь століття: Олександр Павлович про князя

Через двісті років після цих подій поет, будитель Олександр Павлович (1819–1900), якого називали «співцем Маковиці», знову звернувся до постаті Януша. Живучи в XIX столітті, Павлович сприймав історію Острозьких як

повчальну трагедію. У своїх творах він наголошував, що цей магнат, зрікшись віри предків та продавши рідні землі, прирік свій рід на згасання. Для Павловича Маковицький замок був символом втраченої руської слави.

Фінал епохи: поховання в Тарнуві

Смерть Януша у 1620 році стала кінцем цілої епохи. Його поховали з королівськими почестями в кафедральній базиліці міста Тарнув (Тарнів). Під час церемонії було символічно розбито герб Острозьких, що означало згасання чоловічої лінії роду. Величний 13-метровий мармуровий надгробок, де Януш спочиває поруч із дружиною Зузанною, донині є пам'ятником могутності цього магната.

Мирослав ІЛЮК.